

De Hondsbossche het leven buiten- en binnendijks

door Cor Eijerman

Inleiding

Langzaam zeilden de meeuwen boven de Hondsbossche Zeewering. Ze kwamen steeds dichterbij. Het waren zilvermeeuwen – groot – met gele snavels met rode stip en vleeskleurige poten en stormmeeuwen – kleiner, meer gedrongen – met groenige snavels en poten. Nu en dan stonden ze schijnbaar stil in de lucht. Ze zweefden net boven de kruin van de dijk. Zo keken ze zowel op de Noordzee, als in de Vereenigde Harger- en Pettemerpolder. De meeuwen dreven op de opwaartse luchtstroming, veroorzaakt door de westenwind, die tegen de dijk omhoog moest stijgen. Meeuwen kunnen, zo zwevend, uren in de lucht blijven. De meeuwen passeerden mij. Mogelijk spiedden zij net als ik naar de basaltglooiing. Daar liepen wat paarse strandlopers en een paar steenlopers tussen de stenen, die telkens door het zeewater overspoeld werden. Met hun snavel pikten zij slakjes, wormpjes en kreeft-achtigen op, die door de zee steeds vers werden aangevoerd.

Het was laagwater. Op een van de dertig hoofden voor de dijk stond een man te vissen. Ik had geruime tijd op de

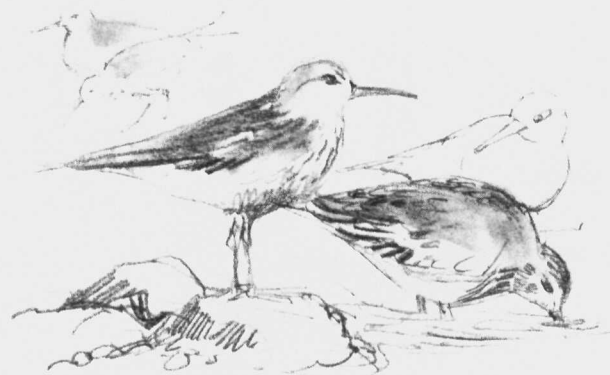
dijk gezeten en naar vogels gekeken. Nu liep ik langzaam, met wat stijve benen, de glooiing af en de met wier en zeepokken begroeide pier op. De man, die stond te vissen, slingerde juist zijn aas een eind in zee.

Hij had zwarte lieslaarzen aan, half opgerold over zijn manchester broek van onbestemde kleur. Het jack dat-ie droeg was eens rood geweest. Een wollen muts maakte zijn kleding compleet. Zijn gezicht was grotendeels bedekt met een vaal gewas. Daar waar waarschijnlijk zijn lippen zaten schroeide een zwaar shaggie. Zijn viskist stond onder handbereik op de keien. Toen ik dichterbij kwam, keken twee ogen mij vanuit het gewas haast misprijzend aan.

Ik werd er een beetje onzeker van, misschien gold zijn afkeuring mijn 'nette' stropdas. Toen wij een poosje stil-zwijgend naar de zee hadden staan kijken, zei de man: 'Stond je naar die vodjes te kijken?'. En hij wees met zijn hoofd in de richting van de paarse strandlopers, die nu dichterbij ons tussen de stenen scharrelden. 'Als je hier een tijd staat te vissen, komen die dingen steeds dichterbij. Ze eten zeker vis?' Terwijl hij met zijn hengel bezig was,

Bonte strandloper

probeerde ik hem te vertellen dat die 'vodjes' alleen insecten en kleine zeedieren, zoals kreeftachtigen en hele kleine visjes eten. Hij was ondertussen klaar met het gerommel aan zijn hengel en we stonden weer stilzwijgend naar de zee te staren.

Toen ik informeerde of hij met zo'n mooie hengel eigenlijk wel wat ving, werd onmiddellijk duidelijk dat ik mijn vraag verkeerd had gesteld. Hij reageerde scherp: 'Uit principe gooi ik alle vis die ik vang weer in zee terug meneer'. 'Wat voor vis vangt u hier eigenlijk?', vroeg ik hem op vergoelijkende toon. 'Nu in het voorjaar meest platvis, zoals scharretjes, schol en bot meneer. Ik vis zelf meestal op schol'. Hoewel ik geen woord gezegd had vervolgde hij: 'Meneer geloof me, bot vangen is niks. Die zijn te dik en te vet. Trouwens een schol smaakt beter, vooral als ie gebakken is. In de zomer zit ik op makreel en vanaf oktober tot en met maart vis ik op gul'. Voorzichtig vroeg ik hem wat gul eigenlijk was. 'Een klein kabeljauwtje meneer, tot zo'n vijftig centimer groot'. Hij liet duidelijk blijken dat hij geen waardering had voor mijn kennis van vis. Ik ging maar weg.

Die zogenaamde vodjes waar de man over had gesproken, vlogen op en streken zo'n vijftig meter verder weer neer. Driftig liepen zij te pikken tussen de stenen. Die paarse strandlopertjes zijn eigenlijk alleen te zien op steenglooiingen. Speciaal op die gedeelten, die vanwege de golfbeweging telkens door het zeewater overspoeld worden. Hetzelfde geldt voor stenen hoofden, pieren en dammen. Aan de Noordhollandse westkust is dat bij IJmuiden (de havenmond van het Noordzeekanaal), Camperduin en Petten (Hondsbossche Zeewering) en in de kop van Noord-Holland bij Huisduinen (Helderse Zeewering) en in Den Helder (Marinehaven).

Het zijn onopvallende vogels, iets groter dan een Bonte Strandloper. In de winter zijn ze van boven bruin tot donkergrijs. Hun buik is wit met wat vlekken op de flanken. Bij de basis is hun snavel, net als hun poten, geel. Op mij maken ze altijd een vermoeide indruk. Het is net of ze zwaar in de zorgen zitten. Als het slecht weer is zijn ze – heel zelden – binnendijks te zien. In Nederland broeden zij niet, dat gebeurt veel noordelijker. In Noord-Scandinavië, Noord-Rusland, de Siberische eilanden, Spitsbergen en IJsland. Vooral op moerassige plaatsen in de met mos en korstmos begroeide bergtoendra's, tot wel 1500 meter hoogte. Soms vlak bij de sneeuwgrens. In kleine aantallen overwinteren de paarse strandlopers bij ons. Vanaf half augustus tot eind oktober trekken ze in zuidelijke richting naar hun winterverblijven. Vanaf begin maart tot eind april trekken ze weer naar het noorden, terug naar hun broedgebieden.

Bij ons zijn deze kustvogels echte wintergasten. Bij de Hondsbossche kunnen we vele soorten vogels zien. We moeten dan wel een onderscheid maken tussen zeevogels, kustvogels en landvogels.

Het leven buitendijks

Zeevogels brengen bijna hun hele leven op volle zee door. Zij komen alleen aan land om te broeden en hun jongen te verzorgen. Deze dieren zijn helemaal aangepast aan het leven op de oceanen, het zoute zeewater, stromingen, golven, neerslag en wind. In stormweer, als schepen in nood verkeren, kunnen bijvoorbeeld stormvogels nog, kantelend en glijdend met stijve vleugels, door de lucht zeilen. Zonder hun vleugels te bewegen 'spelen' zij met (storm)wind en water. Het verschijnen van de Noordse

Stormvogel langs onze kust draagt een onregelmatig karakter. Dat komt waarschijnlijk door een samenspel van zwaarweer-factoren gedurende geruime tijd daarvoor. Het aantal waarnemingen varieert van 10 tot 50 exemplaren per jaar. Een uitschieter tot nu toe was 1962, toen enkele duizenden noordse stormvogels op onze kust aanspoelden. Het zijn echte oceaantvogels, die buiten de grenzen van het vasteland leven. Zeelui noemen hem mallemok. Hun voedsel bestaat uit vissen, inktvissen, kreeft-achtigen, gevleugelde insecten en pijlwormen die in grote verscheidenheid en op verschillende manieren worden gegeten. Bovendien eten ze krill (een dierlijk plankton) en uitwerpselen van zeehond en walvis. En niet te vergeten, kwallen.

Iedere soort vogel is gespecialiseerd in het bemachtigen van een bepaald type voedsel. Het Vale Stormvogeltje bijvoorbeeld bemachtigt al vliegend en watertrappend zijn voedsel. Dat bestaat uit fijn oppervlakte-plankton zoals kreeft-achtigen, vleugelslakjes en heel kleine inktvisjes. De Noordse Pijlstormvogel vangt zijn voedsel juist tijdens

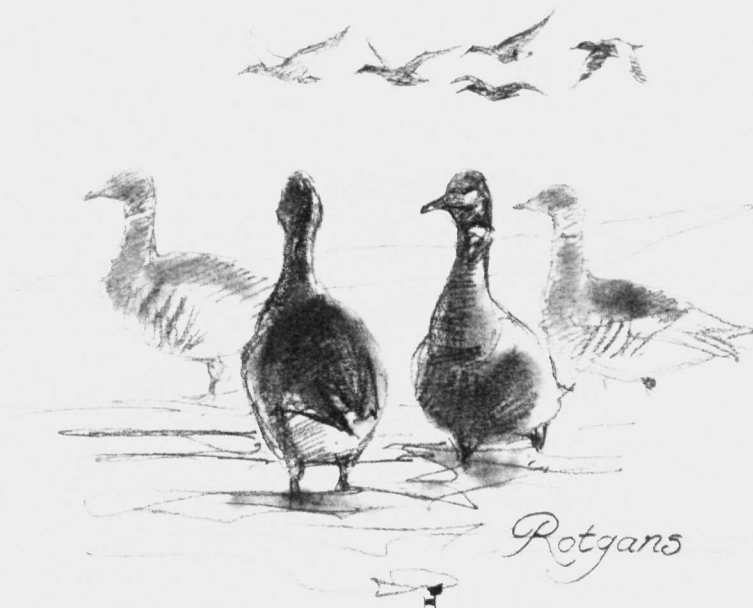
onvermoeid aangehouden zeilvluchten, laag scherend over de golftoppen en door de diepe golfdalen. Bij uitzondering ook zwemmend of duikend.

Soorten zoals de Kleine Alk eten geen vis, maar alleen dierlijk plankton.

In de arctische streken worden de randen van de steile rotskusten door tienduizenden, ja soms door meer dan honderdduizend zeevogels, bewoond. In de broedtijd aan de vaste wal hebben zij hun natuurlijke vijanden zoals zeearenden, roofmeeuwen (de jager-soorten), de grote meeuwen-soorten en niet te vergeten de mens. Er zijn ook vogels, die in het winter-halfjaar de oceaant optrekken, bijvoorbeeld de Vorkstaartmeeuw, of de ook bij ons bekende Drieteenmeeuw. Ook de grauwe- en rosse franjepoten zijn in de winter op volle zee levende vogels. Zij blijven dan in grote groepen bij elkaar. 's Zomers broeden zij in moerassige toendra's, liefst dicht bij de kust. Op Spitsbergen, IJsland, Bereneiland, Nova Zembla, maar ook in Noord-Siberië en Noord-Amerika. Vrijwel binnen de poolcirkel. De franjepoten trekken in groepjes langs onze kust. Rosse franjepoten vanaf half september tot half februari, grauwe franjepoten vanaf half augustus tot eind oktober. In het zomerkleed, bij beide soorten franjepoten, zijn de vrouwtjes het mooist. De mannetjes hebben meer een schutkleur. De vrouwtjes leggen de eieren, terwijl juist de mannetjes ze uitbroeden. Vandaar! De mannetjes verzorgen bovendien de jongen.

Soms zijn ze in ondiepe plasjes langs de kust waar te nemen. Ze drijven hoog liggend op het water en draaien al zwemmend steeds in het rond. Door het wervelende water komen slakjes, wormpjes en insecten omhoog en worden dan opgegeten. Ze zijn heel vertrouwelijk, maar als ze fourageren, zijn ze wel heel dicht te benaderen. Ik kan me nog herinneren dat we grauwe franjepoten wilden vangen.

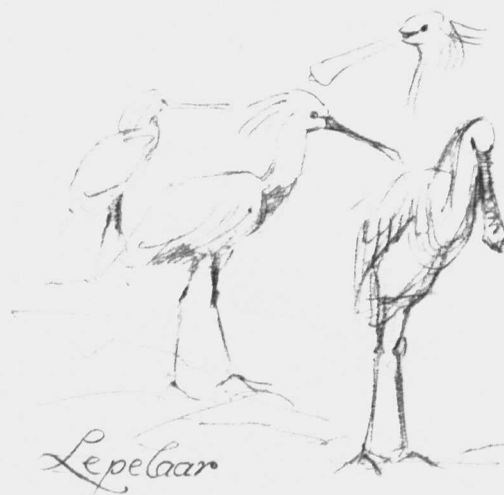
Dat deden we om ze te kunnen ringen en zodoende meer aan de weet te komen over hun trekgewoonten. We hadden daarvoor een ondiepe plas over een grote breedte afgezet met heel dunne, zogenaamde mistnetten. Met ons tweeën dreven we de vogels behoedzaam voor ons uit. Toen wij de vogels op ongeveer een meter afstand van het net hadden (de netten hingen vlak boven het water), klaptten wij in onze handen. Wij dachten dat het niet anders kòn of de vogels zouden in het net vliegen. Het gebeurde niet. Op hun gemak vlogen zij dwars van ons weg en gingen een eindje verder door met fourageren.

Er zijn ook zeevogels die zich minder ver op zee en oceanen wagen, dieren die tot aan de randen van het continentale plat gaan. De Noordzee ligt binnen zo'n continentaal plat. Vaak zijn het vogels die onderwater (duikend) op zwemmende vissen of inktvissen jagen. Onder invloed van jaargetijde, wind, stroming en voedselaanbod (plankton bijvoorbeeld) komen er op wisselende plaatsen in zee grote hoeveelheden vis voor. Hierdoor worden onder andere Jan van Genten aangetrokken, die dan naar deze vissen duiken. Jan van Genten zeilen door de lucht en storten zich plotseling – recht naar beneden duikend – in het water. Hoewel het maar zelden gebeurt kunnen we over het algemeen toch zeggen dat de Jan van Gent langs onze kust een regelmatige gast is. De mogelijkheid om deze vogel waar te nemen is in oktober het grootst. Vanaf de Hondsbossche kan iedereen met een goede verrekijker ze dan bezig zien. Op 17 september 1977 werd door de Club van Zeetrekwaarnemers bijna 1100 Jan van Genten geteld. Papegaaiduikers, zeekoeten, alken, kleine mantelmeeuwen en soms ook wel zilvermeeuwen horen ook tot deze groep van zeevogels. Ze worden dan ook veelvuldiger waargenomen dan de 'verre' oceaantvogels.

Hoewel de Papegaaiduiker aan de Nederlandse kust een zeldzame wintergast is, kan het soms gebeuren dat hij zo dichtbij komt dat hij goed waar te nemen is. Het is een prachtige alkachtige vogel met een zwart-wit verenkleed, rode zwempoten en een grote papegaaiensnavel. Op mij maakt hij altijd een koddige indruk. Vooral als hij met gevangen visjes dwars in de snavel voorbij vliegt. Hij lijkt dan op een vogel met een hangsnor!

De grote, opvallende snavel is voor de Papegaaiduiker erg belangrijk. Hij dient hem als wapen en als visvang- en graafinstrument. Met hun snavel hakken en schrapen de papegaaiduikers in de rotsachtige bodem om een diep nesthol te maken. De losse aarde werken ze dan weg met hun poten. 's Zomers is die snavel fel gekleurd met blauwe, gele en rode strepen, 's winters is hij geelachtig van kleur. Ook zeekoeten zijn vogels die een groot deel van hun leven op zee doorbrengen. Zij hebben een bruinzwart-wit verenpak met zwarte poten en snavel. Begin februari gaan ze naar de kale rotsen voor bijvoorbeeld de Britse kust om hun nestplaatsen op te zoeken. Het vrouwtje legt één ei en houdt dit tijdens de gehele broedperiode tussen haar poten geklemd. In augustus trekken ze weer naar zee om daar de rest van het jaar door te brengen. Het is triest dat van deze vogelsoort duizenden het leven laten als stookolieslachtoffer.

Voorts zijn er vogels die dicht bij de kust blijven of de kustlijn volgen; de kustvogels dus. Ze zijn vaak redelijk goed met het blote oog te zien. Het zijn onder andere duikers, zee-eenden, eidereenden, ganzen, grote en kleine steltlopers, meeuwen, sterns en aalscholvers. Vanaf september tot en met begin mei huizen deze vogelsoorten langs de Nederlandse kust. Dus ook langs de kunstmatige kustlijn van de Hondsbossche Zeewering.

Zoals die duikers bijvoorbeeld; de Parelduiker of de Roodkeelduiker. De fuutachtigen horen daar ook toe; zoals de Fuut, de Roodhalsfuut en de Geoorde Fuut. Als we geluk hebben zien we wellicht de Kuifduiker. Op 19 april 1977 passeerden in twee uur tijd ruim 4000 futen de Hondsbossche Zeewering. Al deze vogels vangen duikend hun voedsel, voornamelijk visjes.

Net als de Zwarte- en de Grote Zee-eend, die bij ons wintergasten zijn. De Zwarte Zee-eend overzomert zelfs bij ons. In lange slierten zien we ze soms langs onze kust vliegen. Zò laag over de golven, dat je jezelf afvraagt of ze met hun vleugeltoppen het water niet raken.

Andere vogelsoorten die in deze periode langs onze kust zwerven zijn de jagers, die ook wel roofmeeuwen worden genoemd. Dat komt omdat zij net zo lang achter andere vogels – speciaal meeuwen en sterns – aanvliegen, totdat die hun pasgevangen voedsel uitbraken en dan wegvlugten. De Jager vangt het uitgebraakte voedsel dan weer op. In de broedtijd echter vangen de jagers zelf kleine zoogdieren en soms wel eens een vis en roven eieren en jonge vogels uit de nesten van andere vogels. Langs onze kust wordt de Kleine Jager het meest gezien. In verhouding meer dan de Grote- en de Middelste Jager. Heel sporadisch wordt de Kleinste Jager waargenomen. Alle jagers zien er ongeveer uit als donkere, grotere of kleinere meeuwen.

Tenslotte zijn er naast al deze kustvogels nog allerlei landvogels die de Hondsbossche Zeewering tijdens de trektijd passeren. Dit zijn voornamelijk verschillende eendensoorten, stootvogels en allerlei soorten grote en kleine zangvogels. Tijdens een strenge winter, wanneer vele zoetwatervogels in het binnenland geen open water meer kunnen vinden, trekken ook zij in grote aantallen naar de kust.

In het blad van de voormalige Vogelwerkgroep Noord-hollands Noorderkwartier 'De Pieper', stonden achterin altijd de veldwaarnemingen te lezen. Ik heb de veldwaarnemingen uit de jaargangen van 1965 tot en met 1981 verzameld, die vanaf de Hondsbossche Zeewering werden gedaan.

Om te beginnen de duikers en de futen:

- Parelduiker, Roodkeelduiker, Fuut, Roodhalsfuut, Kuifduiker en Dodaars.

Verder met de stormvogels:

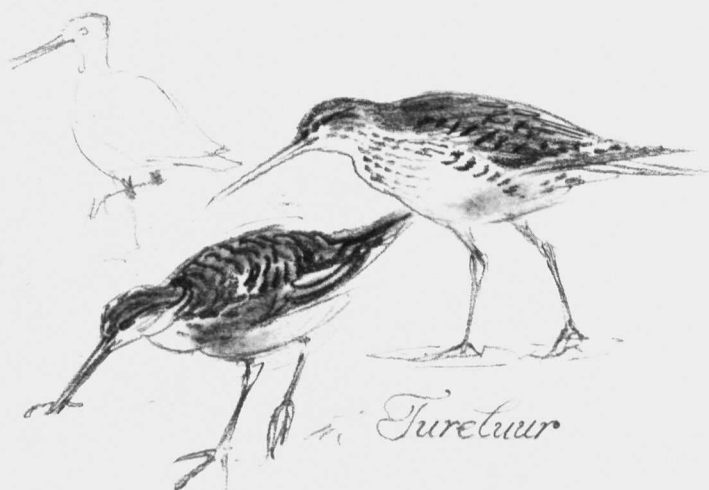
- Vaal Stormvogeltje, Stormvogeltje, Noordse Stormvogel, Noordse Pijlstormvogel, Grote Pijlstormvogel en Grauwe Pijlstormvogel. Vooral de Grauwe Pijlstormvogel is een zeldzame waarneming. Deze vogel broedt helemaal in Nieuw-Zeeland, de zuidpunt van Zuid-Amerika (Zuid-Chili en Vuurland) en op de Falkland Eilanden. Een zware depressie bracht deze vogel waarschijnlijk binnen gezichtsafstand.

De andere waarnemingen betroffen:

- Jan van Gent, Aalscholver en Kuifaalscholver.

Van de zwanen, ganzen en eenden onder andere:

- Kleine Zwaan.
- Rotgans en Grauwe Gans.
- Bergeend, Krakeend, Smient, Zomertaling, Eidereend, Zwarte Zee-eend, Grote Zee-eend, Brilduiker, IJseend en Middelste Zaagbek.

Van de stootvogels:

- Visarend, Sperwer, Havik, Buizerd, Ruigpootbuizerd, Wespendif, Bruine-, Blauwe- en Grauwe Kiekendif, Boomvalk, Smelleken, Roodpootvalk en Torenavalk.

Van de grote en kleine steltlopers onder meer:

- Scholekster, Zilverplevier, Morinelplevier, Strandplevier, Steenloper, Kleine Strandloper, Paarse Strandloper, Kanoetstrandloper, Groenpootruiter, Oeverloper, Regenwulp en Rosse Grutto.

Van de jagers alle soorten:

- Grote-, Middelste-, Kleine- en Kleinste Jager.

Van de meeuwen:

- Zilvermeeuw, Grote- en Kleine Mantelmeeuw, Grote- en Kleine Burgemeester, Geelpootzilvermeeuw, Stormmeeuw, Kokmeeuw, Dwergmeeuw, Zwartkopmeeuw, Vorkstaartmeeuw en Drieteenmeeuw.

Van de sterns:

- Reuzenster, Grote Stern, Lachster, Noordse Stern, Dwergster en Zwarte Stern.

Van de alken:

- Alk, Kleine Alk, Zeekoet, Zwarte Zeekoet en Papegaaiduiker.
Tenslotte werd ook de Gierzwaluw nog gemeld.

De verschijningsfrequentie per jaar ligt voor de langsttrekkende land- en kustvogels hoger dan die voor de zeevogels en weer belangrijk hoger dan die voor de 'echte' oceaantvogels. Voor sommige soorten draagt het verschijnen voor onze kust een incidenteel karakter.

Als u dit artikel zo leest, bent u misschien geneigd om in de auto of op de fiets te springen en direkt naar de Hondsbossche Zeewering te rijden. Bij uw aankomst ter plaatse wilt u zo gauw mogelijk de dijk beklimmen om al dat moois wat hiervoor beschreven staat, over zee en langs de kust voorbij te zien vliegen. U mag dat van mij gerust doen. Alleen wil ik u waarschuwen dat, als u die neiging mocht voelen, het op een flinke teleurstelling kan uitlopen. Want als u eenmaal hijgend en wel de kruin van de dijk bereikt hebt, dan zult u zo met het blote oog meestal niet veel zien. Vast en zeker wel wat meeuwen rond de koppen van de hoofden en als u de glooiing afloopt op de waterlijn misschien een paar tureluurs en een groepje steenlopers of wat paarse strandlopers. Nee, alleen als u een goede verrekijker – liefst met een stevig statief – meeneemt en er de tijd voor neemt om op uw gemak op de dijk te gaan zitten, is er een goede kans dat u wat meer vogels ziet en ze beter kunt bekijken.

Het beste tijdstip om vogels te bekijken is bijvoorbeeld de maanden september en oktober is 's morgens vroeg als de zon opkomt. Dan moet u, gewapend met kijker, statief, geduld en een dikke jas, op de dijk gaan zitten. Als het dan dag wordt zult u veel plezier beleven aan de vogels die u dan voorbij kunt zien trekken.

STRANDOPGANG "MINKEMA"
CAMPERDUIN.

heute tol '84

Het leven binnendijks

Tot nu toe heb ik het alleen gehad over de vogels die 'buitendijks' te zien zijn. Die over zee of langs de buitenkant van de Hondsbossche kwamen. Ik heb nog niet verteld over de vele vogelsoorten die 'binnendijks' – over land – doortrekken. Of komen pleisteren en fourageren in het natuurgebiedje 'De Putten' in de achter de dijk gelegen Verenigde Harger- en Pettemerpolder. Evenmin sprak ik over de vogels die elk jaar weer in deze polder terugkomen om hun soort in stand te houden.

In het verleden gebruikten dijkbouwers (klei)grond voor het versterken en het ophogen van dijken. Deze (klei)grond haalden zij – als het even kon – zo dicht mogelijk bij de dijk vandaan. Zij ontgroeven (klei)grond uit het voor de dijk liggende voorland, of als dat ontbrak uit het land direct achter de dijk. Kleiputten heten de gaten die door deze graverij ontstonden. Het huidige natuurgebiedje 'De Putten' is zo ontstaan, het is 20 ha groot en nu eigendom van Natuurmonumenten.

Door de verhogingswerkzaamheden (1977–1981) aan de Hondsbossche dreigden De Putten gedeeltelijk te verdwijnen onder de zandmassa's van de nieuwe, deltahoge dijk. Het hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier heeft een gedeelte land echter laten vergraven, zodat De Putten haar oorspronkelijke grootte behield. Zo bleef er voor de vogels een belangrijke pleisterplaats, tevens fourageergebied en broedterrein, behouden. En het gebied rondom?

Klim maar weer de dijk op. U ziet dan een mooi, nog vrij gaaf, open polderlandschap, dat schaars bebouwd is. Schaars bebouwd vanwege de onzekere factor van de altijd loerende, zo nabije zee? Op een klein stukje bouwland na bestaat de polder voornamelijk uit weiland, gestoffeerd met koeien, schapen en een enkel paard. Het land is licht geaccidenteerd. Het water in de sloten ligt vijftien centimeter tot ruim een meter beneden het maaiveld.

En de bodem?

Volgens de Stiboca, dat is de Stichting voor Bodem-cartering, bestaat deze uit een complex van afgegraven en/of opgespoten gronden. Meer dan de helft van het oppervlak is tot op verschillende diepten uitgegraven, vergraven of opgespoten. Dit toont wel aan, dat er hier in het verleden nogal wat gebeurd moet zijn. Opeenvolgend vanaf de kust vinden we in de polder eerst kleiige en kleiarne zandgrond (afwisselend fijn of grof van korrel), terwijl we meer landinwaarts matig zandige en sterk zandige klei als grondsoort aantreffen.

Het water in de sloten is hier brak. In april 1981 bedroeg het chloridegehalte van het slootwater in de polder op een punt 1170 milligram per liter. Als vergelijking mag dienen, dat zoetwater ongeveer begint beneden de chloridegehaltengrens van 250 mg/l en dat het chloridegehalte van Noordzeewater tussen de 14000 en 16000 mg/l bedraagt.

In dat brakke slootwater komen waterplanten als Gedoornnd Hoornblad, Aarvederkruid, Zannichellia, Tenger Fonteinkruid en Ruppia voor. Alsmede kroossoorten als Puntkroos en Veelwortelig Kroos. Als het kroos in de herfst begint af te sterven, kleurt de Grote Kroosvaren (*Azolla filiculoides*) sommige sloten helemaal rood.

Oeverplanten zijn hier onder andere:

- Lepelblad, Ruwe Bies, Zeebies, Zwanebloem, Zee-aster of Zulte, Schorrekruid en Veenwortel.
- Waterbies, Slanke Waterkers, Gewone Waterranonkel en zuringsoorten zoals Zee- en Moeraszuring.

De overige flora bestaat onder meer uit:

- Echte Koekoeksbloem, Pinksterbloem, Melkkruid, Moeraszoutgras, Schorrezoutgras en Gerande Schijnsparrie.

Maar ook de 'doodgewone' Paardebloem en het 'gewone' Madeliefje. Iedereen die dat wil kan dat allemaal komen bekijken.

Neem in het voorjaar eens de moeite om de weg, die onder aan de Hondsbosche ligt, eens langs te wandelen (vergeet uw kijker niet!). Met een beetje geluk ziet u misschien een paar van die kleine bontbekpleviertjes onrustig heen en weer stappen. Bezorgd dat ze zijn dat u te dicht bij hun nest met eitjes komt. Nou ja, nest. Meestal liggen de eitjes zo in een kuiltje tussen wat schelpen en vaak dichtbij of tussen een gemeenschap van planten waarin Melkkruid, Gerande Schijnsparrie, Moeraszoutgras en Schorrekruid domineren. In de polder zijn nog veel meer broedvogels te zien. Het beste uitzicht hierop heeft u vanaf de dijk, dus klimmen we er maar weer bovenop. Als we rustig met de verreijkker zijn gezeten ontdekken we vast en zeker een van de meest elegante broedvogels die in ons land te vinden zijn: de Kluut. Een prachtige wit-zwarte vogel op hoge blauw-grijze poten en een omhooggebogen snavel. Verder broedt er de Grutto, de Kievit, de Scholekster en de Tureluur. Hoewel hij – net als bijna overal – ook hier dreigt te verdwijnen, zien we misschien de Watersnip. Overige broedvogels zijn bijvoorbeeld nog de Bergeend, de Wilde Eend, de Kuifeend, de Slobeend en de Zomertaling. Terwijl u zo rustig zit te observeren, kunt u om u heen ondertussen visdiefjes, veldleeuweriken, graspiepers, gele- en witte kwikstaarten, waterhoentjes en meerkoeten zien

en horen. Wellicht aangevuld met eksters, zwarte kraaien, kauwtjes, spreeuwen en huismussen. Ontelbare vogels en vele vogelsoorten maken dankbaar gebruik van de dijk, De Putten en het achterliggende polderland. Om er te broeden, maar ook om er te pleisteren en te fourageren als het op zee slecht weer is. Wanneer met een hoog tij, water, regen en stormwind de dijk teistert zitten grote groepen zilver-, kok- en stormmeeuwen op het land met vaak wat grote- en kleine mantelmeeuwen tussen hen in. 'Storm aan het strand, meeuwen op het land', zegt een oud gezegde niet ten onrechte. Alhoewel lang geen vaste prik, is onder zulke omstandigheden de kans groot, dat er ook drieteen- en dwergmeeuwen zijn waar te nemen tussen die grote meeuwentroep.

En de dijk zelf?

Door de jaren heen is er steeds aan de zeewering gewerkt. In het verre verleden was het de onafgebroken strijd om de smalle duinenrij en de zanddijk te behouden. Door middel van het planten van helm en het steken van stro probeerde

men het zand vast te houden. We mogen veronderstellen dat er toen een vegetatie aanwezig was waar Helm en Biestarwegras domineerden. Planten als Zeekool, Loogkruid, Zeeraket, Zeepostelein, Melkkruid en Strandbiet moeten toen ook al aanwezig zijn geweest. Later – rond 1860 – is de huidige zeewering aangelegd en ook daaraan was veel werk en onderhoud en zorg voor het behoud. De zee voerde, opgezweept door wilde westenwinden, aanval na aanval op de dijk uit. Steeds weer moesten de hoofden en de steenglooijing worden hersteld. Door de werking van hoge golven, regen en wind werd aan de zeezijde ook de dijkkap keer op keer beschadigd. De dijkkap is de kleilaag die het zandlichaam van de dijk afdekt en beschermd, daar waar geen steenverdediging zit, en is meestal begroeid met gras. Door al die beschadigingen moest de dijkkap telkens met nieuwe kleigrond worden aangevuld. Je vraagt je af of er in zo'n dynamisch milieu nog wel wat anders kan groeien dan gras. Voordat de Hondsbossche tot deltahoogte werd verhoogd is de zeewering op planten geïnventariseerd en werd

duidelijk dat kruiden voor een groot deel het gras hadden verdrongen. De grassoorten die toen domineerden bestonden uit Kweek, Veldbeemd en Witbol, terwijl ongeveer vijftig soorten kruiden zich op en in het talud van de dijk hadden gevestigd.

In de onderstaande tabel wordt in alfabetische volgorde aangegeven welke plantensoorten er groeiden. Alle genoemde soorten kwamen lokaal voor, behalve Aardbeiklaver, Schorrezoutgras en Strandbiet, die sporadisch voorkwamen. Van de Zeekool stonden er welgeteld twee exemplaren.

Akkerdistel	Slipbladige Ooievaarsbek
Duizendblad	Smalle Weegbree
Echt Walstro	Speenkruid
Engels Gras	Speerdistel
Gedoord Stalkruid	Spiesbladige Melde
Groot Kaasjeskruid	Strandbiet
Grote Weegbree	Uitstaande Melde
Hazepootje	Valse Voszegge
Hertshoornweegbree	Varkensgras
Hondsdrif	Veldbeemd
Klein Hoefblad	Vlasleeuwebek
Klein Kruiskruid	Vogelmuur
Kruldistel	Vijfvingerkruid
Kweek	Witbol
Loogkruid	Witte Klaver
Melkdistel	Zee-alsem
Melkkruid	Zee-aster (of Zulte)
Paardebloem	Zeekool
Reigersbek	Zeekraal
Reukloze Kamille	Zeepostelein
Riet (in greppel)	Zeeraket
Rode Klaver	Zeeweegbree
Schorrekruid	Zilverschoon
Schorrezoutgras	Zwarte Nachtschade

De verhogingswerkzaamheden bestonden voornamelijk uit het verhogen en verbreden van de dijk met zo'n kleine anderhalf miljoen m³ zand. Nodig om de vastgestelde deltahoogte van 11,50 meter boven NAP te bewerkstelligen. Het nieuwe profiel werd opnieuw afgedekt met een laag klei, in dikte variërend van 70 tot 100 centimeter. Opnieuw is de 4,5 kilometer lange dijk ingezaaid met een graszaadmengsel, waarvan op elke hectare ongeveer zestig kilo graszaad is uitgestrooid. Twintig kilo ervan was Engels Raaigras, vijftien kilo Rood Zwenkgras, twintig kilo Veldbeemd en vijf kilo Witte Klaver.

Het is opvallend dat nu alweer verschillende kruiden zijn teruggekomen, zoals bijvoorbeeld Zeeweegbree, Smalle Weegbree en Hertshoornweegbree. Langzaam maar zeker herstelt de vegetatie zich weer. Dat komt mede door de begrazing. Net als op de 'oude' dijk grazen er ook nu weer schapen op de dijk. Schapen grazen anders dan bijvoorbeeld pinken (jonge koeien). Schapen bijten het gras net boven de grond af, pinken daarentegen slaan hun tong om de grasstengels heen en trekken het grasbundeltje naar

Melkdistel
Sonchus oleraceus

Schorrekruid
Suaeda maritima

binnen. Door begrazing met schapen wordt de grasmat dus een vlak geheel, terwijl door begrazing met pinken de grasmat juist 'bossig' wordt. Bij begrazing met schapen heeft de vegetatie een gelijke kans om uit te stoelen. De natuur selecteert zelf, hoewel die selectie mede afhankelijk is van het beheer. In de bestaande situatie is het dus zeer aannemelijk dat de Hondsbossche weer even kruidenrijk wordt als voor de verhogingswerkzaamheden.

Als besluit een overzicht van de 'binnendijkse' vogelsoorten, die ik weer heb geselecteerd uit zeventien jaar veldwaarnemingen zoals gepubliceerd in het blad 'De Pieper' van de (helaas) opgeheven vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier. Het betreffen uitsluitend vogelsoorten die door allerlei verschillende mensen in de loop van die jaren (1965-1981) zijn waargenomen in het polderland en De Putten achter de dijk. Allemaal waarnemingen van ter plaatse broedende, ruiende, rustende, fouragerende, zwemmende, zingende of vliegende vogels. Een indrukwekkende lijst, gerangschikt in de volgorde, zoals die in de meeste vogelgidsen gehanteerd wordt.

Fuut
 Roodhalsfuut
 Kuifduiker
 Dodaars
 Lepelaar
 Flamingo
 Wilde Eend
 Wintertaling
 Zomertaling
 Krakeend
 Smient
 Pijlstaart
 Slobeend
 Toppereend
 Kuifeend
 Tafeleend
 Brilduiker
 Ijseend
 Bergeend
 Grauwe Gans
 Kolgans
 Kleine Rietgans
 Rotgans
 Brandgans
 Knobbelzwaan
 Wilde Zwaan
 Kleine Zwaan
 Patrijs
 Fazant
 Waterral
 Waterhoen
 Meerkoet
 Scholekster
 Kievit
 Zilverplevier
 Goudplevier
 Bontbekplevier
 Kleine Plevier
 Strandplevier
 Watersnip
 Bokje
 Wulp
 Regenwulp
 Grutto
 Rosse Grutto
 Witgatje
 Bosruiter
 Oeverloper
 Tureluur
 Zwarte Ruiter
 Groenpootruiter
 Kanoetstrandloper
 Kleine Strandloper
 Bonte Strandloper
 Krombekstrandloper

Drieteenstrandloper
 Kempaahn
 Kluut
 Steltkluut
 Rosse Franjepoot
 Grote Mantelmeeuw
 Kleine Mantelmeeuw
 Zilvermeeuw
 Stormmeeuw
 Kokmeeuw
 Dwergmeeuw
 Drieteenmeeuw
 Zwartkopmeeuw
 Visdief
 Houtduif
 Turkse Tortel
 Kockoek
 Veldleeuwerik
 Velduil
 Gierzwaluw
 Draaihals
 Strandleeuwerik
 Boerenzwaluw
 Huiszwaluw
 Duinpieper
 Witte Kwikstaart
 Rouwkwikstaart
 Grote Gele Kwikstaart
 Engelse Gele Kwikstaart
 Noordse Gele Kwikstaart
 Kramsvogel
 Koperwiek
 Merel
 Tapuit

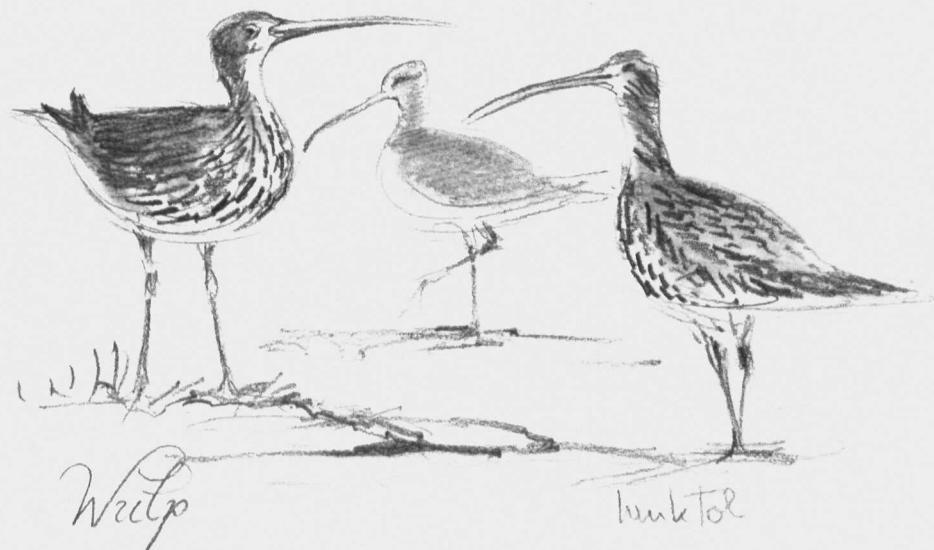
Roodborsttapuit
 Paapje
 Gekraagde Roodstaart
 Bonte Vliegenvanger
 Baardmees
 Geelgors
 Ijsgors
 Sneeuwgor

Frater
 Kleine Barmsijs
 Huismus
 Spreeuw
 Zwarte Kraai
 Bonte Kraai
 Kauw
 Ekster

Ondanks de indrukwekkende hoeveelheid namen toch een incompleet gegeven. Want je kunt je natuurlijk afvragen hoeveel en welke waarnemingen er in al die jaren niet zijn doorgegeven. Dat weet niemand.

Tenslotte

Een ding is zeker. De hele Hondsbossche Zeewering, De Putten en het polderland van de Vereenigde Harger- en Pettemerpolder is een gebied waarvan er in Nederland geen tweede bestaat. Met een goed beheer kan dit gebied nog rijker aan natuurwaarden worden. Waarom zou dat niet mogelijk zijn? Eeuwenlang zijn wij in de weer geweest om het water achter de dijk te houden. Aan de natuurwaarden hoefden wij vroeger niet te denken, dat was nog geen probleem. Maar de laatste jaren leren ons heel duidelijk dat de levensgemeenschappen van flora en fauna behoorlijk worden aangetast. Dit unieke gebied is de moeite van onze zorg waard, in het belang van de leefbaarheid van mens en dier. Daar hebben onze voorouders tenslotte deze dijk voor aangelegd; opdat er op het lage land te leven bleef. Aan ons de taak om te zorgen, dat ook in de toekomst het leven voor mens en dier – zowel buiten- als binnendijks – aanvaardbaar blijft.

Melkkruid
Glaux maritima